

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยাবคุณภาพดีของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยাবคุณภาพดี และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่ร่วมในการทดลองการผลิตและการใช้อาหารหยাবคุณภาพดีจำนวน 30 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ 2 ครั้ง คือ ก่อน และหลังการทดลองการผลิตและการใช้อาหารหยาบ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

รูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยাবคุณภาพดี

1. รูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยাবคุณภาพดี

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ที่เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่ผู้วิจัยเสนอแต่ผลผลิตอาหารหยาบที่เกษตรกรผลิตเองยังไม่เพียงพอที่จะใช้ในฟาร์ม เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่จำกัด ไม่สัมพันธ์กับปริมาณโคนมในฟาร์มแต่ถ้าเกษตรกรผลิตอาหารหยาบเองและมีการตำรองอาหารหยาบในรูปของการหมัก โดยนำหญ้าในช่วงที่มีมากเช่น หน้าฝน มาทำการหมักตำรองไว้ใช้ในช่วงหน้าแล้ง ก็จะทำให้เกษตรกรมีหญ้าคุณภาพดีไว้เลี้ยงโคนมตลอดปี

2. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรด้านข้อมูลส่วนบุคคล

เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นชายทั้งหมดจำนวน 30 คน มีอายุเฉลี่ย 40 – 37 ปี ส่วนใหญ่แต่งงานแล้ว มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 3.83 คน มีสมาชิกที่เป็นแรงงานเกษตรกร โดยเฉลี่ย 2.23 คน

3. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรด้านการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรทั้งหมดมีอาชีพเดิมก่อนการเลี้ยงโคนม คือ การเกษตร ส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืช โดยการทำสวนลำไย และทำนา มีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 3,913.33 บาท เกษตรกรมีเหตุผลในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรตามลำดับ 5 ลำดับ ดังนี้ มีความตั้งใจที่จะเลี้ยงอยู่แล้วเป็นอันดับแรก รองลงไปตามลำดับได้แก่ เป็นอาชีพที่ได้อยู่กับบ้าน เป็นอาชีพที่มั่นคง เพื่อนบ้าน แนะนำ และมี

รายได้สม่ำเสมอ เกษตรกรทั้งหมดประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลัก โดยมีรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 15,580 บาท และมีอาชีพเสริมคือ การทำนา ทำสวน

ก่อนที่เกษตรกรจะได้รับการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดี มีข้อมูลของโคนม ดังนี้ เกษตรกรมีโคนมโดยเฉลี่ย 18.20 ตัว เป็นโครีโคนมโดยเฉลี่ย 7.60 ตัว เป็นโคนมแห้งโดยเฉลี่ย 2.64 ตัว สัตว์ส่วนวัวที่รีดนม และวัวพัก 7.60:11.20 จำนวน นำนมดิบ ณ วันสุดท้ายที่รีดได้โดยเฉลี่ย 91.91 กิโลกรัม เกษตรกรทุกรายส่งขายที่สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด และ สหกรณ์โคนมลำพูน จำกัด ซึ่งเกษตรกรเป็นสมาชิกอยู่ ใช้บริการผสมเทียมของกรมปศุสัตว์ เกษตรกรมีแหล่งน้ำที่ใช้เลี้ยงโคนมอย่างเพียงพอ และมีแรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงโคนมโดยเฉลี่ย 2.20 คน และเป็นแรงงานในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่าแหล่งกักเก็บเงินในการเลี้ยงโคนมได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จำกัด

สำหรับการใช้เวลาต่อวันของเกษตรกรในการทำกิจกรรมต่างๆ คิดเป็นจำนวนเฉลี่ยชั่วโมงตามลำดับ ดังนี้ การดูแลจัดการภายในฟาร์ม เช่น ทำความสะอาดคอก 3.07 ชั่วโมง การให้และการเตรียมอาหารสัตว์ 2.13 ชั่วโมง การใช้เวลาว่างจากการเลี้ยงโคนมไปประกอบอาชีพอื่น 1.77 ชั่วโมง ใช้เวลาในการพักผ่อน 1.33 ชั่วโมง การดูแลสุขภาพโคนม 1.14 ชั่วโมง การจัดการแปลงพืชอาหารสัตว์ 1.13 ชั่วโมง และการสำรองพืชอาหารสัตว์ไว้ใช้ 1.05 ชั่วโมง

รายรับและรายจ่ายของเกษตรกรก่อนการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดี มีดังนี้ รายรับจากการเลี้ยงโคนม โดยเฉลี่ยต่อเดือน 32,278 บาท โดยได้จากการจำหน่ายนมนมดิบ 30,188 บาท จำหน่ายโคนม 1,400 บาท และจำหน่ายมูลโค 1,576 บาท รายจ่ายในการเลี้ยงโคนมโดยเฉลี่ยต่อเดือน 16,181 บาท โดยมีรายจ่ายจำแนกตามรายการตามลำดับ ดังนี้ ซื้ออาหารข้น 11,250 บาท ซื้ออาหารหยاب 2,590 บาท เตรียมแปลงพืชอาหารสัตว์ 1,022 บาท ค่าเวชภัณฑ์ต่างๆ 1,006 บาท และค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า 346 บาท

เกษตรกรทั้งหมดระบุว่า กรมปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการเลี้ยงโคนม สำหรับความต้องการความช่วยเหลือของเกษตรกร เรียงตามลำดับดังนี้ ความต้องการให้ช่วยเหลือในเรื่องของราคานม การดูแลสุขภาพของโคนม การบริการให้ความรู้ของเจ้าหน้าที่ การฝึกอบรมให้ความรู้เพิ่มเติม และสุดท้ายราคาอาหารข้น

เกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่า มีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนโคนมที่เลี้ยงด้วยเหตุผลว่า ต้องการเพิ่มจำนวนโคนมในฟาร์มและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

การถือครองที่ดินของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรทั้งหมดมีที่ดินที่ใช้เฉพาะการเลี้ยงโคนมเป็นของตนเอง โดยเฉลี่ย 3.95 ไร่/ ฟาร์ม โดยส่วนใหญ่มีแปลงหญ้าที่ใช้ในการเลี้ยงโคนมโดยเฉลี่ย 3.01 ไร่ การนำหญ้าหรือพืชอาหารสัตว์ที่ปลูกมาใช้เลี้ยงโคนมใช้วิธีตัดแล้วนำมาให้โค

เลขหมู่.....

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กินในคอก แต่ก็ไม่มีความสะดวก จึงแก้ปัญหาโดยใช้ฟาง และวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ได้แก่ ต้นและเปลือกข้าวโพดฝักอ่อน และหญ้าธรรมชาติ/ พืชอาหารสัตว์จากแหล่งอื่นๆ มาให้โคกิน

การสำรวจพืชอาหารสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่า ได้สำรวจพืชอาหารสัตว์ไว้ในรูปแบบของหญ้าแห้ง และพืชหมัก โดยหมักในถุงพลาสติก/ ถุงขยะ

ด้านความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรต่อพืชอาหารสัตว์ในการเลี้ยงโคนม เกษตรกรระบุว่า พืชอาหารสัตว์มีความสำคัญในระดับมาก และมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณภาพในการนำพืชอาหารสัตว์มาใช้ในการเลี้ยงโคนม และในการนำพืชอาหารสัตว์มาใช้เลี้ยงโคนมจะต้องพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ นอกจากนี้เกษตรกรมีความเห็นว่าถ้ามีการปลูกพืชอาหารสัตว์ และสำรวจพืชอาหารสัตว์ไว้ใช้เองจะช่วยแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ตามลำดับ ดังนี้ ทำให้มีเวลาในการดูแลโคนมและไปทำกิจกรรมอื่นๆ ได้มากขึ้น รองลงไปได้แก่ จะทำให้มีเวลาวางมากขึ้น ประหยัดเวลาในการเลี้ยงโคนม และประหยัดเงินในการซื้ออาหารข้น

4. การเปลี่ยนแปลงภายหลังการได้รับการส่งเสริมการผลิต และการใช้อาหารหยابคุณภาพดี

เกษตรกรภายหลังการได้รับการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดี มีโคนมโดยเฉลี่ย 18.67 ตัว เป็นโครีดนมโดยเฉลี่ย 8.10 ตัว โคนมสาวโดยเฉลี่ย 3.50 ตัว โคนมชุดรีดนมโดยเฉลี่ย 1.91 ตัว และลูกโคโดยเฉลี่ย 5.70 ตัว สัดส่วนวันรีดนมและวันพัก 8.10 : 10.57

เกษตรกรทุกรายระบุว่าภายหลังการได้รับการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดีต่อการเลี้ยงโคนม ทำให้ผลผลิตน้ำนมเพิ่มขึ้น สุขภาพของโคนมดีขึ้น และเกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่า อัตราการผสมติดดีขึ้น

รูปแบบในการเตรียมอาหารหยابใช้เลี้ยงโคนมของเกษตรกร เรียงตามลำดับตามร้อยละสูงสุดของเกษตรกรในการปฏิบัติ ดังนี้ รูปแบบแรก : ปลูกพืชอาหารสัตว์ตัดสดให้โคนม รูปแบบที่สอง : นำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ต้นและเปลือกข้าวโพดฝักอ่อน ให้โคนมกินสด ส่วนที่เหลือนำไปหมักให้โคนมกินภายหลัง รูปแบบที่สาม : นำวัสดุที่เหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ต้นและเปลือกข้าวโพดฝักอ่อน ฟางข้าวให้โคนมกินสด และรูปแบบสุดท้าย : หาพืชอาหารสัตว์ตามธรรมชาติให้โคนม

การนำความรู้ในการเตรียมอาหารหยابไปใช้ในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรเกษตรกรทุกรายระบุว่า ได้นำความรู้จากการแนะนำของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ไปใช้ในการเลี้ยงโคนมในระดับมาก ส่วนการนำรูปแบบการเตรียมอาหารหยابไปใช้นั้น เกษตรกรระบุว่า ได้นำไปใช้ถึงแม้ว่าเกษตรกรยอมรับว่า มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการเตรียมอาหารหยاب แต่ทุกรายระบุว่า จะทำต่อไป เพราะผลผลิตเพิ่มขึ้น

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อผลกระทบต่างๆ ภายหลังจากได้รับการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดี มีดังนี้ เกษตรกรทุกรายมีรายได้จากการเลี้ยงโคนมเพิ่มขึ้น และส่วนใหญ่ระบุว่ามียาจ่ายเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมเพิ่มขึ้นเช่นกัน เวลาที่ใช้ในการดูแลโคนมลดน้อยลง เวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมนันทนาการเพิ่มขึ้น แต่แรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงโคนม เวลาที่ใช้ในการร่วมกิจกรรมของชุมชน คุณภาพชีวิตโดยรวมของเกษตรกร และรายจ่ายในชีวิตประจำวันเท่าเดิม

5. ปัญหา อุปสรรคของเกษตรกรในการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดี ได้แก่

5.1 พื้นที่ในการทำแปลงหญ้ามีจำนวนจำกัด และไม่เพิ่มขึ้นตามจำนวนปริมาณโคที่เพิ่มขึ้น

5.2 วัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นที่นำมาผลิตอาหารหยاب ได้แก่ ต้น เปลือก และฝักข้าวโพดฝักอ่อนมีจำนวนลดลง และต้องซื้อจากเดิมที่เคยได้เปล่า อีกทั้งหาได้ยากกว่าเดิม ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น และใช้เวลาเพิ่มขึ้นอีกด้วย เพราะต้องไปซื้อจาก โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูปซึ่งอยู่ไกลมาก

5.3 ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรต่อความสำคัญของการเตรียมพืชอาหารสัตว์ยังไม่มากพอ ทำให้เกษตรกรละเลยหรือไม่คำนึงถึงคุณค่าของพืชอาหารสัตว์ โดยการปฏิบัติของเกษตรกรเพียงแค่ใช้ฟาง หรือหญ้าในแหล่งธรรมชาติมาให้โคกินเท่านั้น ไม่ได้มีการเสริมแต่งเพื่อให้คุณค่าอาหารเพิ่มขึ้น

5.4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีของเกษตรกรซึ่งยังขาดการวิเคราะห์ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เกษตรกรมีพฤติกรรมเลียนแบบกัน ไม่ใช้วิจารณญาณของตนเอง เช่นการผลิตพืชอาหารสัตว์สามารถทำเองได้ ทำให้ลดค่าใช้จ่ายแทนการซื้อหญ้าแห้ง คุณภาพดีที่มีจำหน่าย

จากการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า ในการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดีแก่เกษตรกร ประสบผลสำเร็จในระดับค่อนข้างดี เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ได้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในการผลิตพืชอาหารสัตว์ด้วยตนเอง แต่ด้วยปัจจัยด้านจำนวนพื้นที่แปลงหญ้าที่มีอยู่จำกัด ตลอดจนแหล่งอาหารที่เป็นวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่นก็มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดความยากลำบากมากขึ้นในการได้มา และจำนวนโคนมที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้การพัฒนามีขีดจำกัดตามไปด้วย ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยابคุณภาพดีของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม สิ่งที่สำคัญคือ ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอาหารหยابที่มีผลต่อการเลี้ยงโคนมซึ่งอาหารหยابคุณภาพดี และ โคนมได้รับในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย ก็จะส่งผลให้ผลผลิตน้ำนมเพิ่มขึ้น สุขภาพของโคนมดีขึ้น การผสมติดดีขึ้น ซึ่งปัญหาของการผสมติดเป็นปัญหาที่พบบ่อยมากในการเลี้ยงโคนม และรูปแบบที่ใช้ในการผลิตอาหารหยابในการเลี้ยง

โคนมของเกษตรกรคือ ปลูกพืชอาหารสัตว์ตัดสดให้โคนมกินเต็มที่ และนำเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ต้นข้าวโพดฝักอ่อน เปลือกฝักข้าวโพดฝักอ่อน ให้โคนมกินสดและส่วนที่เหลือจากการให้กินสดก็ทำการหมักเก็บไว้เลี้ยงโคนมในช่วงที่ขาดแคลน และรูปแบบ สุดท้ายคือ เกษตรกรหาพืชอาหารสัตว์ตามธรรมชาติให้โคนมกิน ซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมคือ เกษตรกรจะต้องมีแปลงพืชอาหารสัตว์เองในปริมาณที่เพียงพอ และหาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรให้โคนมกินเสริมในช่วงที่ขาดแคลน ซึ่งจะเป็นการลดต้นทุนการผลิต เวลาในการดูแลโคมน้อยลง เวลาในการทำกิจกรรมนันทนาการเพิ่มขึ้น แต่ในการปฏิบัติของเกษตรกรมีพื้นที่ในการทำแปลงพืชอาหารสัตว์ในปริมาณที่จำกัด จึงต้องอาศัยเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเป็นหลักทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เนื่องจากเศษวัสดุที่เกษตรกรหามาใช้เลี้ยงโคนมต้องซื้อในราคาแพง

ดังนั้นในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมจะต้องมองในด้านความพร้อมของเกษตรกรเป็นหลัก เช่น พื้นที่ในการทำแปลงพืชอาหารสัตว์ พื้นที่คั่งฟาร์มโคนม แรงงาน ความสนใจของเกษตรกร เนื่องจากอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพที่ต้องมีการลงทุนครั้งแรกค่อนข้างสูง ดังนั้นก่อนที่จะตัดสินใจเลี้ยงโคนมจะต้องสำรวจศักยภาพของเกษตรกรก่อนซึ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็มีส่วนในการตัดสินใจด้วย

อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลการวิจัยได้อภิปรายตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรและข้อมูลพื้นฐานของการเลี้ยงโคนม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการเลี้ยงโคนมในแง่ของการปฏิบัติต่างๆ

รูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยาบคุณภาพดี

การส่งเสริมการเลี้ยงโคนมที่ได้ดำเนินการมาแต่เดิมคือ กรมปศุสัตว์จะมีเป้าหมายการส่งเสริมในแต่ละช่วงตามงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน เช่น โครงการ คปร. ปี 2540 ที่ได้ดำเนินการในพื้นที่อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน มีเป้าหมาย 32 ราย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็จะไปหาเกษตรกรเข้าร่วมโครงการให้ได้ตามเป้าหมาย แต่ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาที่จะเกิดตามขึ้นมา เนื่องจากพื้นที่อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ทำสวนลำไย เกษตรกรจึงให้ความสำคัญในเรื่องของลำไยมากกว่าโคนม ดังนั้นเกษตรกรจึงนำพื้นที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ไปปลูกลำไย ซึ่งให้ผลผลิตเร็วและเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรมากกว่า จึงทำให้การเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพรอง เวลาในการดูแลก็จะน้อยตามไปด้วยจึงทำให้เกษตรกรไม่ประสบความสำเร็จ

ดังนั้นการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมประจำสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดที่รับผิดชอบงานส่งเสริมการเลี้ยงโคนม จะต้องมีการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และมีการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเพื่อจะให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นไปในทาง

เดียวกันเพื่อจะได้กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมประจำสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดมีจำนวนน้อยจึงไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน แต่ถ้ามีการทำงานแบบเป็นระบบคือมีการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม เมื่อมองปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างเดียวกัน หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน และมีการติดตามนิเทศงานอย่างเป็นระบบก็จะทำให้เกิดความต่อเนื่อง ซึ่งเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมก็จะประสบความสำเร็จในอาชีพการเลี้ยงโคนม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็จะทำงานได้ง่ายขึ้น

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เข้าร่วมโครงการ

1.1 ด้านการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ดังนั้นในการรับรู้ข่าวสารและองค์ความรู้ต่างๆเพื่อการเลี้ยงดูโคนมอาจจะมีข้อจำกัดซึ่งส่งผลการดูแลโคนม เกษตรกรยังคงใช้รูปแบบเดิมๆ คือการเลี้ยงดูโคนมเพียงเพื่อดูแลให้โคนมมีอาหารกินเท่านั้น การที่โคจะได้รับสารอาหารครบถ้วนมีสุขภาพดีดังเช่นที่ พรหมทิพย์ (2542:85) กล่าวไว้ว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาต่ำนั้นอาจยึดติดอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมให้ความรู้แก่เกษตรกรควรใช้วิธีการและสื่อการส่งเสริมที่เหมาะสมกับผู้ที่มีการศึกษาต่ำให้มากขึ้น เช่น เน้นภาพประกอบให้มากขึ้น ภาษาที่ใช้อาจใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมด้วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการยอมรับได้ง่ายขึ้นตามไปด้วย (พรหมทิพย์, 2542:88)

1.2 จำนวนแปลงหญ้า ไม่เป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกับปริมาณโคนมโดยที่เกษตรกรมีจำนวนโคนมโดยเฉลี่ย ก่อน-หลัง ได้รับการพัฒนาการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยาบคุณภาพดีในจำนวนใกล้เคียงกัน โดยเฉลี่ย 18 ตัว/ฟาร์ม แต่มีจำนวนแปลงหญ้าโดยเฉลี่ย 3.95 ไร่/ฟาร์ม ซึ่งมาตรฐานจำนวนแปลงหญ้าที่เหมาะสมคือ 1 ตัว ต่อ 1 ไร่ จึงทำให้พืชอาหารสัตว์ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดู ซึ่ง สากล(2540:อ้างถึงใน พรพรหม, 2542:14) กล่าวถึง ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ปลูกหญ้าของเกษตรกรยังเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ดังนั้นเกษตรกรจึงใช้วิธีการเตรียมพืชอาหารหยาบจากธรรมชาติ เช่น หญ้าธรรมชาติ และฟางข้าว นอกจากนี้ยังใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรและมีอยู่ในท้องถิ่นได้แก่ เปลือกฝักข้าวโพดฝักอ่อนและต้นของข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งมีอยู่มากในเขตอำเภอแม่ทาที่ติดอยู่กับอำเภอบ้านธิ โดยแต่เดิมเกษตรกรได้รับฟรี เพราะมีจำนวนมากมายจึงใช้วิธีการให้โคกินสดโดยไม่ต้องมีการเตรียมสำรองไว้ ต่อมา เปลือกและฝักข้าวโพดฝักอ่อน ต้นของข้าวโพดฝักอ่อนหายากมากขึ้น มีปริมาณน้อยลง และมีราคาเพราะเป็นการซื้อขาย การหาซื้อยากมากขึ้น โดยที่เกษตรกรต้องไปซื้อถึงโรงงานที่แปรรูปข้าวโพดฝักอ่อน ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นภาวะจำยอม การได้รับการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยาบคุณภาพดี เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกษตรกรมีอาหารที่มีคุณภาพดีให้โคได้ ทั้งนี้เกษตรกรก็ระบุว่า ถึงแม้ว่าค่าใช้จ่ายในการเตรียมอาหารหยาบเพิ่มขึ้น แต่ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นก็จะ

ยังคงทำต่อไป ดังนั้นการให้ความรู้แก่เกษตรกรและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเกษตรกรให้เหมาะสม จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกษตรกรได้มีการปฏิบัติที่ถูกต้องทำให้ผลิตภาพ (ผลผลิต) ในการเลี้ยงโคนม ของเกษตรกรสูงขึ้นได้ (พรรณทิพย์, 2542:88) ซึ่งสอดคล้องกับที่ เบนจพรรณและคณะ (2540 อ้างถึงใน พรรณทิพย์ 2542:14) ที่ระบุว่า เกษตรกรในภาคเหนือส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับการเลี้ยงโคนมโดยระบุว่า การเลี้ยงโคนมทำให้สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม

1.3 การเปลี่ยนแปลงผลผลิต ภายหลังจากที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมการผลิตและการใช้ อาหารหยาบคุณภาพดี พบว่า ปริมาณน้ำนมดิบเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย โดยก่อนเข้าโครงการ เกษตรกร รีดน้ำนมดิบได้ 11.66 กิโลกรัม/ตัว/วัน ปริมาณต่ำสุด 7.71 กิโลกรัม และปริมาณสูงสุด 16.67 กิโลกรัม ส่วนภายหลังที่ได้ใช้อาหารหยาบคุณภาพดีแล้วปริมาณน้ำนมดิบที่รีดได้โดยเฉลี่ย 12.17 กิโลกรัม/ตัว/วัน ปริมาณน้ำนมที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยไม่ถึง 1 กิโลกรัม ส่วนปริมาณต่ำสุด 6.88 กิโลกรัม ปริมาณสูงสุด 16.67 กิโลกรัม จากผลผลิตดังกล่าว ถึงแม้ว่าผลผลิตที่ได้จะไม่เพิ่มขึ้นมาก เท่าที่ควร แต่เกษตรกรก็ยังคงมีความพึงพอใจที่จะใช้กรรมวิธีในการผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีในวิธีนี้ ต่อไป เพราะในภาวะที่ปัจจัยสนับสนุนการเลี้ยงโคนมมีข้อจำกัดเกือบทุกด้านตั้งแต่พื้นที่ปลูกหญ้า วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร พืชอาหารสัตว์ธรรมชาติที่มีปริมาณน้อยและคุณภาพต่ำแล้ว ผลผลิตที่ได้ทำให้เกษตรกรพึงพอใจในแง่ที่เป็นรายได้ที่สม่ำเสมอ พอเพียงกับการเลี้ยงดูครอบครัวเป็น ทางเลือกในการประกอบอาชีพที่ดีที่สุดของเกษตรกรในอำเภอบ้านธิ จากตัวอย่างผลการดำเนินงาน โครงการการผลิตข้าวโพดหมักคุณภาพดีและอาหารผสมครบส่วนสำหรับสหกรณ์ ซึ่งเป็นความร่วมมือของภาครัฐ โดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการร่วมดำเนินการ กับสหกรณ์การเกษตรไชยปราการ สามารถผลิตข้าวโพดหมักและอาหารผสมครบส่วน(TMR) จำหน่ายให้แก่สมาชิกเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในรายชื่อยุติธรรม เนื่องจากทางโครงการได้ร่วมวางแผน กับสหกรณ์ทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยทำให้สหกรณ์มีการจัดการขั้นตอนการผลิตด้วยตนเอง และทางโครงการได้ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการในการทำข้าวโพดหมักและ TMR แก่แรงงานในพื้นที่จนมีความชำนาญ สามารถผลิตข้าวโพดหมัก และ TMR ได้คุณภาพดีอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารหยาบคุณภาพดีโดยเฉพาะในฤดูแล้ง(บุญเสริม, 2545:10) ซึ่งถ้าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูนได้รับการสนับสนุนจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม ก็จะช่วยให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีได้และยังคงเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลักต่อไปได้ เพราะการที่จะได้ผลผลิตที่ดีนั้นเริ่มจากปัจจัยสนับสนุนต่างๆ ที่มีผลต่อสุขภาพของโค ได้แก่ อาหารสัตว์ที่มีคุณภาพ โดยมีคุณค่าด้านสารอาหาร และความสะอาด การจัดทำแปลงหญ้า และตัวเกษตรกรเองที่จะต้องมีความรู้ในการเลี้ยงโคนมที่ถูกต้องซึ่งจะทำให้มีการปฏิบัติที่ถูกต้องและสม่ำเสมอ เช่น การดูแลเอาใจใส่สุขภาพโคทุกตัวที่อยู่ในฟาร์ม แม้ว่าจะไม่

อยู่ในช่วงโครีดนมก็ตาม เพราะการกระทำทุกอย่างส่งผลต่อสุขภาพของโคเสมอ ซึ่งส่งผลไปถึง น้ำนมดิบที่มีปริมาณและคุณภาพที่ดี สุดท้ายก็คือ รายได้ของเกษตรกร

1.4 ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกร ต่อความสำคัญของการเตรียมพืชอาหารสัตว์ของเกษตรกรยังไม่มากพอ ซึ่งมีเกษตรกรประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั้งหมดในอำเภอบ้านธิไม่มีการสำรองพืชอาหารสัตว์ไว้ใช้ในยามที่ขาดแคลน ซึ่งส่วนใหญ่ในช่วงหน้าแล้งหรือในช่วงที่ขาดแคลนก็จะนำฟางข้าวมาเลี้ยงโคนมเป็นการทดแทน โดยไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าทางอาหารที่โคนมจะได้รับ ว่าเพียงพอกับความต้องการของโคนมหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดลำพูน และมีหน้าที่รับผิดชอบงานส่งเสริมการเลี้ยงโคนมก็ได้มีการจัดฝึกอบรมทบทวนเรื่องการจัดการพืชอาหารสัตว์สำหรับโคนม เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพืชอาหารสัตว์คุณภาพดี และมีการจัดให้มีการศึกษาดูงานในศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่ เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้ศึกษาจากความเป็นจริง ซึ่งเกษตรกรที่เข้าใจถึงบทบาทของอาหารหยาบคุณภาพดีก็ได้มีการพัฒนารูปแบบการเตรียมอาหารหยาบคุณภาพดี เช่น ใช้หญ้าสดต้นข้าวโพดฝักอ่อน เปลือกข้าวโพดฝักอ่อน ให้โคนมกินสดในส่วนที่เหลือก็เก็บในรูปของพืชหมัก

2. การพัฒนารูปแบบการผลิตอาหารหยาบคุณภาพดี

การพัฒนารูปแบบการผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเลี้ยงโคนมอย่างยิ่ง ซึ่งสิ่งที่จะต้องพิจารณาคือคุณภาพและปริมาณของพืชอาหารสัตว์ที่จะนำมาใช้เลี้ยงโคนม ดังนั้นการขาดอาหารหยาบคุณภาพดีเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การให้ผลผลิตน้ำนมและความสมบูรณ์พันธุ์ของโคนมลดลงในฤดูแล้ง หญ้าเป็นพืชอาหารสัตว์ที่หาได้ง่ายที่สุดและใช้วิธีการจัดการดูแลค่อนข้างสะดวกและประหยัดเวลาในการปลูก เพราะสามารถปลูกแล้วใช้งานได้หลายปีๆ ละหลายครั้งต่อเนื่องกัน อย่างไรก็ตามคุณภาพของหญ้ามักมีความแปรปรวนมากซึ่งขึ้นอยู่กับอายุการตัด ชนิดของหญ้า ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และการใส่ปุ๋ย สำหรับรูปแบบที่แนะนำให้เกษตรกรปฏิบัติตั้งแต่การปลูกหญ้าซึ่งแนะนำให้เกษตรกรปลูกหญ้ารูซี่เป็นพืชอาหารสัตว์เขตร้อนที่มีศักยภาพสูงในการเลี้ยงโคนม ทั้งนี้เพราะให้ผลผลิตสูงพอใช้ สามารถตัดเมล็ดได้ดีและขยายพันธุ์ได้ง่าย ตลอดจนทนต่อการเหยียบย่ำของสัตว์และเครื่องจักรกล หญ้ารูซี่ จะมีคุณภาพสูง ถ้าตัดในระยะที่เหมาะสมคืออายุประมาณ 45-60 วัน โดยจะมีโปรตีนมากกว่า 6 % ยอด โภชนะย่อยได้มากกว่า 55 % และมีเยื่อใยในระดับที่เหมาะสม (สมคิดและคณะ, 2545) ดังนั้นในการผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีใช้เลี้ยงโคนมจะต้องคำนึงถึง ชนิด ระยะเวลาการตัด คุณภาพและปริมาณของพืชอาหารสัตว์ ซึ่งถ้ามีพืชอาหารสัตว์ในปริมาณมากก็สามารถหมักในหลุมขนาดใหญ่แต่ถ้ามีในปริมาณน้อยก็สามารถใช้

อุทกศาสตร์ สอดคล้องกับ บุญเสริม (2545) ที่ได้ดำเนินการผลิตข้าวโพดหมักและอาหารผสมครบส่วน (TMR) ซึ่งการที่เกษตรกรได้เข้าร่วมโครงการวิจัยแล้ว ก็จะสร้างความเชื่อมั่นและมีการบอกต่อแก่เพื่อนเกษตรกรด้วยกันโดยให้เหตุผลว่าเห็นประโยชน์จากการใช้ผลิตภัณฑ์ คือ ช่วยลดภาระการหาอาหารหยาบทำให้มีเวลาดูแลโค และทำงานอื่นมากขึ้น ช่วยลดความเสี่ยงในการออกไปหาอาหารหยาบพื้นที่อื่นที่ห่างไกล และช่วยลดต้นทุนค่าอาหารทั้งยังทำให้โคมีสุขภาพดีขึ้นอีกด้วย

จากการดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบการผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีของเกษตรกรจำนวน 30 ราย พบว่ามี 4 ราย ที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงจนเป็นสารคดีให้เพื่อนเกษตรกรได้มาศึกษาและนำประสบการณ์ไปเป็นตัวอย่างปฏิบัติตามได้ การส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีได้ด้วยตนเอง จึงมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สหกรณ์โคนมจำกัดทุกแห่ง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดี และเกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยอาชีพการเลี้ยงโคนม และเป็นการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคนมให้ยั่งยืนต่อไปด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่ารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยาบคุณภาพดี เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องมีการประมวลปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกับเกษตรกรเพื่อจะได้มองเห็นปัญหาเป็นสิ่งเดียวกัน เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน เช่นเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีปัญหาในด้านระบบสืบพันธุ์ของโคนม ก็ต้องมองปัจจัยพื้นฐานมาก่อน คือมองที่ตัวโคนมตัวนั้นก่อนว่ามีความสมบูรณ์แค่ไหน ถ้าโคตัวนั้นผสมก็จะต้องมีการบำรุงให้โคมีร่างกายอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ก่อน การทำให้ร่างกายอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ก็โดยหาอาหารให้เพียงพอกับความต้องการของโคนมในแต่ละระยะก่อน เช่น โคนมรีดนมในระยะต้นของการรีดนมก็ต้องการอาหารมากกว่าโคที่ให้นมในระยะปลายของการรีดนม เมื่อสามารถแก้ไขปัญหาโคไม่สมบูรณ์ได้แล้ว ก็สามารถแก้ไขปัญหาระบบสืบพันธุ์ได้เองโดยอัตโนมัติ หรือถ้ายังผสมไม่ติดอีกก็ต้องมองปัญหาเฉพาะรายไป โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาดำเนินการแก้ไข ต่อไป จากการวิจัยครั้งนี้พบว่ามีส่วนสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงาน คือ

1. การปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อปรับแผนปฏิบัติการหากมีปัญหา เนื่องจากการมองปัญหาของเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมไม่ไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นการดำเนินงานส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมประจำสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด จะต้องมีการประมวลปัญหาร่วมกับเกษตรกรและดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อจะได้เป็นการแก้ไขปัญหาอย่างถาวรและมีความต่อเนื่องเพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาแบบซ้ำซาก

2. ความรู้และความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับผลของอาหารหยาบต่อสุขภาพโคนม ปริมาณน้ำนมดิบและอัตราการผสมติด เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะมีบทบาทมากในเรื่องของความรู้ เนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เข้าร่วมโครงการวิจัยส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับน้อย ดังนั้นการ ทบทวนความรู้ในด้านต่างๆ เป็นหลักสูตรระยะสั้น หรือเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น จาก การวิจัยพบว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีปัญหาในการผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีเลี้ยงโคนม ก็ได้จัดให้ มีการฝึกอบรมด้านพืชอาหารสัตว์ และมีการศึกษาดูงาน เพื่อให้เกษตรกรที่ประสบปัญหาได้ศึกษา จากสภาพจริง เพื่อจะได้หารูปแบบในการแก้ปัญหามาใช้ในฟาร์ม โคนมของตนเอง

3. การส่งเสริมสนับสนุน ให้เกษตรกรรู้จักการผลิตและการใช้อาหารหยาบที่มีคุณภาพดี เป็นสิ่งที่ควรกระทำต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นที่วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น กรณีของเกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมในอำเภอบ้านธิ นอกจากจะใช้ต้น-เปลือกของข้าวโพดฝักอ่อนแล้ว การที่เกษตรกรได้นำหญ้า ธรรมชาติและฟางมาใช้เลี้ยงโคนมด้วยนั้น ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรได้ใช้อาหารและคุณภาพดี ในการเลี้ยงโคนม เช่น การทำหญ้าหมัก ข้าวโพดหมัก หญ้าธรรมชาติ ฟางหมักยูเรีย เป็นต้น

4. การเน้นให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเลี้ยงโคนมแก่เกษตรกรนั้น ควรให้ลึกลงไปถึงการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่ละเลยทำตามวิถีทางเดิมๆ เพื่อนำไปสู่การได้ผลผลิตที่ ค้ำค้ำกับแรงงาน โดยการประหยัดต้นทุน ทั้งนี้ควรใช้วิธีการที่ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเลือก แนวทางที่จะพัฒนาคุณภาพการเลี้ยงโคนม ไม่ควรใช้วิธีการสื่อสารทางเดียว เพราะบางกรณี เกษตรกรไม่เห็นด้วยกับวิธีการที่ราชการ/ หน่วยงาน เสนอมา ทำให้โครงการต่างๆ ไม่สามารถ ดำเนินการต่อไป เมื่อจบโครงการเกษตรกรก็ไม่ได้นำมาปฏิบัติ แต่หากเกษตรกรมีส่วนร่วมในการ เลือกรูปแบบและวิธีการแล้วย่อมมีการนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดไป

5. ควรมีการประสานงานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงโคนม หรือนักวิชาการ สัตวบาลที่มีหน้าที่ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในการหาวัสดุเหลือใช้ จากโรงงานในท้องถิ่นที่ไม่ห่างไกล เพื่อจะได้มีการจัดทำแผนการใช้วัสดุเหลือใช้ในแต่ละฤดูกาลว่า ช่วงฤดูกาลใดจะหาวัสดุใดมาใช้เป็นอาหารหยาบซึ่งมีคุณภาพดี มีคุณค่าทางอาหารแก่โคนม และ หากมีต้นทุนการผลิตต่ำและผลผลิตสูง ก็จะได้ นำ ผลผลิตเหล่านั้นมาเผยแพร่ และสนับสนุนให้ เกษตรกรได้ใช้ต่อไป

ซึ่งจากการวิจัยโครงการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมและการผลิตอาหารหยาบคุณภาพดีของ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ได้แนะนำให้เกษตรกรปลูกพืชอาหารสัตว์ที่ได้ รับการคัดเลือกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่แล้ว คือ หญ้ารัฐซึ่งปลูกผสมกับถั่วฮามาต้า ใน อัตราส่วน 1:1 เนื่องจากหญ้ารัฐเป็นหญ้าที่ให้ผลผลิตสูงและสามารถขึ้นได้ดีในที่ดอน และมีคุณค่า ทางอาหารสูง พืชตระกูลถั่วที่แนะนำคือถั่วฮามาต้า จะมีความทนต่อการเหยียบย่ำได้ดีและเป็นพืชที่

เพิ่มปริมาณโปรตีนได้ดีเนื่องจากมีโปรตีนสูง และยังสามารถเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดินได้อีกทางหนึ่งด้วย และให้หาเศษผลผลิตจากการเกษตรอื่น เช่น ต้นและเปลือกฝักข้าวโพดฝักอ่อนมาใช้เลี้ยงโคนมในยามขาดแคลนพืชอาหารสัตว์ เพื่อให้โคได้รับอาหารเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย

ข้อเสนอแนะในการผลิตอาหารหยাবคุณภาพดี

ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตและการใช้อาหารหยাবคุณภาพดี คือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ควรวิเคราะห์สถานการณ์การผลิตและการใช้อาหารหยাবร่วมกับเกษตรกร เพื่อให้ทราบถึงโอกาส จุดแข็ง จุดอ่อน และอุปสรรค ก่อนที่จะออกแบบกระบวนการพัฒนารูปแบบการส่งเสริม และรูปแบบการผลิต-การใช้อาหารหยাবต่อไป สถานการณ์ของพืชอาหารสัตว์ในปัจจุบันพบว่า ได้มีการแก้ไขปัญหาด้านพืชอาหารสัตว์ของกรมปศุสัตว์ คือมีโครงการนาหญ้าซึ่งผลิตในแหล่งที่ใกล้เคียงกับแหล่งเลี้ยงโคนม เช่น ในเขตภาคเหนือตอนบนอยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์วิจัยอาหารสัตว์ลำปาง จังหวัดลำปาง มีโครงการนาหญ้าซึ่งทำการผลิตหญ้าที่มีคุณภาพดี คือหญ้าแพงโกล่า เพื่อจำหน่ายให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในราคาที่กรมปศุสัตว์เป็นผู้กำหนด ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสำรองไว้ใช้ยามที่อาหารขาดแคลน นอกจากนี้ยังมีโครงการการผลิตข้าวโพดหมักคุณภาพดีและอาหารผสมครบส่วนสำหรับสหกรณ์ ซึ่งเป็นโครงการที่สนับสนุนให้สมาชิกเกษตรกรมีพืชอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพดีไว้เลี้ยงโคนม โดยร่วมมือการผลิตตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง ซึ่งโครงการนี้ประสบผลสำเร็จในเขตพื้นที่อำเภอไชยปราการ ดังนั้นควรจะได้นำวิธีการดำเนินงานต่างๆ มาทดลองปฏิบัติในเขตพื้นที่อำเภอบ้านธิ เพื่อศึกษาว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด โดยมีความมุ่งหวังใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก เพื่อให้เกษตรกรได้ผลิต พืชอาหารสัตว์ที่มีคุณภาพดีอีกชนิดหนึ่งไว้ใช้ และประเด็นที่สอง คือ ความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในการช่วยเหลือกันและกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การหาแนวทางเพิ่มความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรด้านการผลิตและการใช้อาหารหยাবคุณภาพดี เพื่อให้มีการปฏิบัติที่ต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตและมีอาหารหยাবคุณภาพดีเลี้ยงโคนมอย่างถาวรและมีความต่อเนื่อง